

Besættelsen af Roskilde Domprovsti 1866.

Af Bjørn Kornerup.

Den Præstekaldelse, der skal belyses gennem de nedenfor aftrykte Aktstykker, hører uden Tvivl til de mærkeligste gejstlige Embedsbesættelser herhjemme i det 19de Aarhundrede. Ikke blot tiltrækker den sig Interessen paa Grund af det anseelige Embede, der her er Tale om, og den Kreds af tildels betydelige og i dansk Kirkehistorie velkendte Personligheder, der meldte sig som Ansøgere, men især har den i administrativ Henseende Krav paa mere end almindelig Opmærksomhed ved den Maade, paa hvilken Valget mellem de ansøgende blev truffet, idet den vistnok er det eneste kendte Eksempel paa, at Landets regerende Konge ved et Præstekalds Besættelse har resolveret direkte imod en Kirkeministers Indstilling og har foretrukket en anden Kandidat end den af Ministeriet udpegede¹.

Efter i henved 25 Aar at have virket som Domprovst og Sognepræst i Roskilde søgte *Søren Rosbjerg Ortved* (1796—1872) i sit 70. Aar sin Afsked, der bevilgedes ham under 12. Januar 1866. Nogen særdeles betydelig Mand havde han næppe været. Allerede da han var ung, ankedes der over, at han i sin Iver for at efterligne Mynster som Prædikant kun havde tilegnet sig dennes Svagheder², og Mynster

¹) Sagens Akter findes i det af Kirkeministeriet til Rigsarkivet afgivne Arkiv: Nr. 1 i Pk. »Ansøgninger om Præstekald 1866 I«, Nr. 2 og 3 i Indlæg til Registranten for 1. Departement 1866 Nr. 877 og Nr. 4 i Forestillingsprotokollen for 1. Depart. 1866 Nr. 39. — Jeg bringer Kirkeministeriet, specielt Departementschef Holbøll, min ærbødige Tak, fordi man har givet mig Tilladelse til at benytte disse Arkivalier.

²) Christine Daugaard, Biskop Daugaard I, 265.

selv udtalte sig 1842 efter en Visitats hos ham med alt andet end Begejstring om ham. Hans Katechisation var kold, hedder det, og hans Prædiken, der bestod af »idel Moraliteter«, havde intet dybere tiltalende¹. Hans Tilknytning til Mynster har da antagelig væsentlig indskrænket sig til det formelle, og hans Standpunkt var (som det ogsaa siges andetsteds) i det hele rationalistisk præget². Selvom han prises for sin omfattende Dannelse og sit venlige, humane Sindelag, der bragte ham i et godt Forhold til Menigheden³, synes han ikke at have ejet den fornødne Kraft til at gøre en kirkelig Indsats af virkelig Betydning paa en saa omfattende og i flere Henseender krævende Post, som Domprovstiet i Roskilde var. Biskop Martensen siger da ogsaa rent ud i Indstillingen om hans Eftermand, at Roskilde »i religiøs Henseende i høi Grad har været forsmømt«⁴, og da Ortwed tilmed i sine senere Aar var svagelig, blev det ham efter en Visitats 1861 paalagt som Medhjælper at holde en personel Kapellan. Der var derfor dobbelt Grund til at underkaste Spørgsmaalet om, hvem der skulde være hans Efterfølger, den alvorligste og mest alsidige Overvejelse.

Ikke faa Ansøgere meldte sig til det eftertragtede Embede, deriblandt Mænd som Dr. C. A. H. Kalkar og F. V. Andersen, senere ogsaa H. P. Kofoed-Hansen, G. Fr. A. Graae, Erik Høyer Møller og H. F. Helweg, men Kampen kom faktisk til at staa mellem den ældste Ansøger, Dr. theol. *Hans Christian Rørdam* (1803—69), Sognepræst i Hammer og Lundby, og *Ludvig Jacob Mendel Gude* (1820—95), Sognepræst i Hunseby paa Lolland. Det er bekendt nok,

¹) J. P. Mynsters Visitatsdagbøger i Sjællands Bispearkiv (Landsarkivet for Sjælland m. m.).

²) Aarbog, udg. af Historisk Samfund for Københavns Amt, 1919 S. 62. Ganske det samme Indtryk gør ogsaa de af S. R. Ortwed 1837 udgivne »Prædikener holdne ved forskellige særegne Leiligheder«.

³) F. E. Hundrup, Præster ved Roeskilde Domkirke efter Reformationen S. 36—7. Jvfr. S. V. Wiberg, Dansk Præstehistorie II, 638.

⁴) Jvfr. nedenfor S. 697.

hvorledes den sidstnævnte fra sin Ungdom følte sig nøje knyttet til Martensen, hvem han med Begejstring havde hørt i sine Studenterdage¹, og som maaske ingen anden herhjemme havde han tilegnet sig dennes kirkelige og teologiske Syn, for hvilket han til sin Død stod som en trofast Vaabendrager og Værner. Ogsaa Martensen regnede Livet igennem Gude til sine nærmeste Venner². Det var da kun naturligt, at han 1866 kunde ønske denne Mand til Domprovst i Roskilde, og i sin Indstilling til Ministeriet gjorde han udførligt Rede for de Grunde, der bestemte ham hertil. Med al Agtelse for flere af de andre Ansøgere, især den ældste, Dr. Rørdam, maatte han afgjort holde paa, at Gude var langt at foretrække som den, der i enhver Henseende var bedst egnet til at gøre Fyldest overfor de forskelligartede Krav, som det vigtige og vanskelige Embede som Domprovst i Roskilde stillede til sin Indehaver. Men til det saglige kom tillige et personligt Hensyn: som Sjællands Biskop maatte Martensen meget ønske, at den, der som Domprovst skulde høre til hans direkte Medarbejdere i Stiftets Styrelse, var en Mand, med hvem han følte sig forbundet i inderlig Sympati og nøje Venskab. Dette var saa meget vigtigere, som Biskoppen Aaret i Forvejen havde lidt det tunge Tab at miste sin nærmeste Ven og Medarbejder, Stiftsprovsten i København J. H. Paulli³.

Ministeriet kunde ikke billige de Betragtninger, der var

¹) Jvfr. Gudes Selvbiografi i Indbydelsesskrift til Kjøbenhavns Universitets Aarsfest 1874 S. 44.

²) H. L. Martensen, *Af mit Levnet* III, 137—8. Josepha Martensen, H. L. Martensen i sit Hjem og blandt sine Venner S. 228.

³) Man kan maaske undre sig over Fremhævelsen af dette Synspunkt, da Paulli til Efterfølger havde faaet P. C. Rothe, hvem Martensen ogsaa senere henregner blandt sine nærmeste Venner og Medarbejdere (*Af mit Levnet* III, 137—8). Det synes dog, som om Martensen i hvert Tilfælde paa dette Tidspunkt — 1866 — ikke har haft saa stor Tillid til Rothe som siden. Tør man tro Fru Heiberg, havde han endog oprindelig stillet sig afvisende overfor Tanken om at gøre Rothe til Stiftsprovst (Johanne Luise Heiberg og Andreas Frederik Krieger. *En Samling Breve* 1860—1889, udg. af Aage Friis og P. Munch, II, 9—10).

gjort gældende af Biskoppen, og i den Forestilling, som den daværende Kirkeminister Th. Rosenørn Teilmann nedlagde for Hans Majestæt, ytrede det, at hvor gerne man end vilde imødekomme et Ønske fra Biskop Martensens Side, kunde man ikke tillægge de af ham anførte Grunde en saadan Vægt, at man fandt det forsvarligt at forbigaa den langt ældre Ansøger, Dr. H. C. Rørdam, som Ministeren derfor indstillede til at blive Domprovst. Dog maa det bemærkes, at Ministeren i sin Indstilling lige som lader en Udvej aaben for Kongen til at se bort fra Ministeriets Standpunkt, idet han til Slut »henstiller«, hvilken Vægt Hans Majestæt maatte tillægge Biskoppens Ønske om at faa Embedet besat med sin Kandidat.

Martensen, der tillige var kgl. Confessionarius, maa imidlertid have vidst at bruge sin Indflydelse ved Hove saaledes, at alle Betæneligheder blev overvundne, og hans Vilje blev den afgørende, thi ved kgl. Resolution af 23. Marts 1866 udnævntes Gude til Domprovst i Roskilde. Man forstaar, at det var med en vis Tilfredshed, at Martensen kort Tid efter — den 27. Marts — kunde skrive til sin gode Ven, Biskop Laub i Viborg: »Roeskilde Domkirke haaber jeg nu at have faaet heldigt besat med Gude til Domprovst og med Tolstrup til anden Præst, begge fortræffelige Mænd, der sikkert vilde kunne arbeide sammen til Velsignelse for Menigheden og for sig selv. Anciennitetsprincippet burde ved denne Leilighed vige for Hensynet til Embedets og Menighedens Tarv, hvad ogsaa altid har været Tilfældet.«¹

For Dr. Rørdam maa Afgørelsen sikkert have været en alvorlig Skuffelse. Som han skriver i sin Ansøgning, havde han lige fra sin Skoletid i Roskilde anset det som »en ædel Sag« at komme til at tjene som Præst ved Domkirken i denne By, og saa stærkt havde hans Ønske været herom, at han samtidig med at ansøge om Domprovstiet tillige indgav Ansøgning om subsidiært at komme i Betragtning ved

¹) Biskop Otto Laubs Levnet. Udg. af F. L. Mynster og G. Schepelehn, II, 1. Afdel., S. 201.

Besættelsen af det ligeledes ledige Embede som Andenpræst ved samme Kirke.¹ En Trøst maa det dog have været ham, at han, der den 17. Marts 1850 paa særlig hædrende Maade var blevet udnævnt til Ridder af Dannebrog for sine Fortjenester under Fredericias Belejring, umiddelbart efter Besættelsen af Domprovstiet, den 8. Maj 1866, modtog Dannebrogsmændenes Hæderstegn sammen med den tredie Hovedansøger, Dr. Kalkar². Da disse Naadesbevisninger ikke blev de paagældende til Del som Følge af en Indstilling fra Kirkeministeriet, maa de være udgaaet direkte fra Kabinettet og skyldes formentlig ogsaa Martensens Indflydelse.

1.

1866 2. Februar. Sognepræst i Hammer og Lundby, Dr. theol. Hans Christian Rørdams Ansøgning om Roskilde Domprovsti.

Til Kongen!

Hammer, den 2den Februar 1866.

Med Tillid til Deres Majestæts allernaadigste Hensyn til min Embedsførelse og Anciennitet i geistlig Virksomhed tillader jeg mig allerunderdanigst at ansøge om Embedet som Sognepræst og Domprovst ved Roeskilde Domkirke. Angaaende min Fortid maa jeg allerunderdanigst anføre Følgende: Jeg er nu 62 Aar gammel, født i Aaret 1803, og jeg har været Sognepræst i 36 Aar. I October 1824 blev jeg theologisk Candidat med Charakter Laudabilis. I Aaret 1828 blev jeg Licentiat i Theologien, og i Januar 1829 blev jeg allernaadigst kaldet til Sognepræst for Laastrup og

¹) Rørdams Ansøgning af 2. Februar 1866 herom findes i den S. 686 Note 1 nævnte Pakke Ansøgninger om Præstekald. Under 25. Februar s. A. trak han dog denne Ansøgning tilbage, da han havde haft Lejlighed til at gøre sig bekendt med de økonomiske Kaar, Andenpræsteembedet kunde byde paa.

²) Departementstidenden 1866 S. 526.

Skals Menigheder i Viborg Stift. I Mai 1839 disputerede jeg for Doctorgraden i Theologien, og i November 1840 blev jeg beskikket til Sognepræst for Michaelis Menighed i Fredericia og Annexet Erritsøe. I denne Embedsstilling overværede jeg Krigsaarene 1848 og 1849, og i Slutningen af sidstnævnte Aar blev det mig overdraget at indtræde i den Commission, som af Regeringen blev nedsat til at fordele Krigsskadeerstatningen i Jylland. I Marts 1850 blev jeg allernaadigst udnævnt til Ridder af Dannebrog, og i September samme Aar blev jeg befordret til mit nuværende Embede, Hammer og Lundbye Sognekald i Præstøe Amt. Under min Embedstid her paa Stedet har det høie Ministerium for Kirke og Undervisningsvæsenet ved Skrivelse af 27 Februar 1852 tilkaldt mig som Censor ved den anordnede Prøveforelæsning i Anledning af det vacante theologiske Professorat, og ved samme høie Ministeriums Skrivelse af 20 December 1853 ifølge allernaadigst Rescript blev jeg beskikket til at indtræde som Medlem i Kirkecommissionen, som under 2den Juni 1854 afgav sine Betænkninger og Andragender om de kirkelige Anliggender. Idet jeg saaledes har havt den Ære at være kaldet til Tjeneste for det Offentlige ogsaa udenfor min nærmeste Embedsgjerning, ligesom jeg ogsaa ved forskellige Skrifter har arbeidet i den theologiske og kirkelige Litteratur, har det dog stedse været Hovedmaalet for mig at virke med Flid i det mig betroede geistlige Kald. Jeg føler endnu, at jeg besidder Evne og Kraft til at fyldestgøre det geistlige Embedes Gjerning, hvor Deres Majestæt maatte behage allernaadigst at bruge min Tjeneste, og i Anledning af denne min allerunderdanigste Ansøgning om Embede ved Roeskilde Domkirke vover jeg isærdeleshed at bemærke, at det er med særlig Drift og Iver jeg ønsker at kunne opnaae dette Embede. Fra min Ungdom af, da jeg som Discipel frekventerede Roeskilde Skole, og fremdeles stadig, har det staaet for mig som en ædel Sag at kunne tjene som Præst ved Roeskilde Domkirke. Jeg har stræbt

efter dette Maal ved alvorlig Virksomhed i min Embedstid, saavel som ved theologisk Uddannelse. Det er ikke Attraa efter større Indtægter, der bevæger mig til at søge dette Embede; thi jeg maa antage, at Domprovstens Embede med Pension til Formand vil blive noget mindre i Indtægt end Hammer Sognekald; men jeg bevæges af Lyst og Drift til den geistlige Stilling ved denne Kirke. Jeg henstiller mit allerunderdanigste Ønske og min Bøn til min Konges høie Naade, idet jeg med al Beskedenhed og med Erkjendelse af egen Ufuldkommenhed dog troer at turde tænke, at jeg har et saadant Navn blandt mine Embedsbrødre, at jeg ikke uværdigt tør indstille mig iblandt Ansøgerne. Dersom det allernaadigst maatte behage Deres Majestæt at høre min Bøn, vilde jeg med den taknemligste Erkjendelse paa skjønne denne Naadesbevisning, og det skulde være min ivrigste Bestræbelse fremdeles at føre mit Embede til Nytte og Ære for den danske Kirke.

allerunderdanigst

Hans Christian Rørdam.

Paategning af Provsten i Hammer og Tybjerg Herreders Provsti, Sognepræst i Sværdborg Carl Bruun:

Ansøgeren er saa velbekjendt som Videnskabsmand og som dygtig og nidkjær Sjælesørger og Præst i flere Retninger, at jeg — naar han nu af flere Grunde søger om et af de ledigværende Embeder ved Roeskilde Domkirke, — kun behøver at ledsage hans Ansøgning med et særdeles Ønske om, at den allernaadigst maatte bevilges, idet jeg paa Embedsvegne tilføier, at de ved hans Præstegaard befundne Mangler ved sidstafholdte Syn fandtes afhjulpne, samt at jeg ikke formener, at der med Hensyn til hans Alder kan være nogen Betænkelighed tilstede ved en saadan Ansættelse, da han med fuld Aandskraft fortiden forener et fuldkomment godt Helbred.

Hammer og Tybjerg Herreders Provsti d. 7 Februar 1866.

Allerunderdanigst

C. Bruun.

Paategning af Sjællands Biskop H. L. Martensen:

Ansøgeren er en særdeles dygtig og nidkjær Mand, der besjæles af levende Kjærlighed til Embedets Gjerning. Som han udfører sit Præste- og Sjælesørgerembede med samvittighedsfuld Troskab, saaledes har han ogsaa, til at hævde og forsvare den evangelisk-lutherske Kirke, udgivet flere Skrifter, der baade vidne om grundige Studier og om en høist agtværdig Stræben. Han har i sine hidtilværende Embedsstillinger erhvervet sig almindelig Agtelse og Yndest og tillader jeg mig derfor at anbefale ham paa det Bedste til Deres Majestæts Naade.

Kiøbenhavn, den 7de Marts 1866

allerunderdanigst

H. L. Martensen.

2.

1866 30. Januar. Sognepræst i Hunseby Ludvig Jacob Mendel Gude ansøger om Roskilde Domprovsti.

Undertegnede vover allerunderdanigst at ansøge om at maatte blive allernaadigst kaldet til det ledige Sognepræste-Embede og Domprovstie ved Roeskilde Domkirke.

I Foraaret 1844 underkastede jeg mig den theologiske Embeds-Examen og erholdt ved denne Charakteren Admodum Laudabilis, ligesom jeg og var saa heldig at opnaae den samme Charakter ved den homiletiske og ved den katechetiske Prøve. Under 3die Juli 1848 blev jeg allernaadigst kaldet til Sognepræst for Hunseby Menighed paa Lolland.

I dette Embede, hvortil jeg i en yngre Alder blev kaldet ifølge Indstilling af Lehnsgreve Knuth til Knuthenborg efter den dagjeldende private Kaldsret, har jeg nu arbeidet i henved 18 Aar, under ikke ganske almindelige Forhold.

Uagtet jeg kan see tilbage paa disse Aar med Taknemmelighed for, at de ei have været uden Velsignelse, maa jeg dog ønske en Forandring. Dertil bevæges jeg ikke af Hensyn til en Forbedring i Embedskaar, hvilken jeg ikke for

Tiden vilde opnaae, dersom Domprovstiet allernaadigst maatte blive mig forundt. Men jeg har stedse følt Trang til at arbeide for Evangeliet i et større Menneskesamfund, og jeg føler mig trykket af det herværende Clima, som er mig personlig ugunstigt.

Flere Gange har jeg derfor ansøgt om et andet Embede, i 1856 om Sognepræste-Embedet ved Helliggeistes Kirke i Kiøbenhavn, i 1857 om Sognepræste-Embedet ved Garnisons Kirke sammesteds, i 1859 om det samme Embede.

I Haab om et gunstigt Vidnesbyrd fra mine geistlige Foresatte, og med Tilføiende, at min theologiske Retning vil kunne kjendes saavel af et større theologisk Skrift (Irvingianismens Betydning i vor Tid. Et Bidrag til religiøs Tidsbetragtning. 1859) som og af flere mindre, især homiletiske (Prædikener og Leilighedstaler), tillader jeg mig nu at anbefale denne min allerunderdanigste Ansøgning til Deres Kongelige Majestæts Naade.

Hunseby 30 Januar 1866.

allerunderdanigst

L. Gude.

Paategning af Provsten i Musse Herreds Provsti, Sognepræst i Kjettinge og Breiðninge John Thomsen Gad:

Allerunderdanigst Erklæring.

Ansøgeren kan jeg efter Pligt og Samvittighed meddele det Vidnesbyrd, at han i de 18 Aar han har været i sit nuhavende Embede, har arbeidet med utrættelig og christelig Nidkjerhed og med megen Dygtighed i dets forskjellige Brancher; idet han ogsaa ved Siden deraf har vidst at vinde Tid til at vedblive theologiskt Studium i videre Omfang. Ved sin særdeles Begavelse som Prædikant, der er anerkjendt ogsaa i videre Kreds, har han i høi Grad fremkaldt og vidst at conservere den kirkelige Sands i sin Menighed. Ogsaa den heldige Omordning af Pastoratets Skolevæsen, som befinder sig i fortrinlig god Stand, skyldes for Størstedelen hans ufortrødne Iver og Omsorg. Skjøndt han ved mange dyrebare Baand er knyttet til sit nuhavende

Embedede, hvor hans Virksomhed ved Guds Bistand har været til Velsignelse, har han dog troet at burde lyde det indre Kald, han fornemmer, til i en større Kreds at virke i sin Herres Tjeneste, og efterat han hidtil har søgt flere geistlige Embeder i Hovedstaden, føler han sig nu draget til allerunderdanigst at ansøge om det ledige Sognepræste- og Domprovste-Embedede ved Domkirken i Roeskilde, uagtet dettes Indtægter, saalænge Pension deraf vil være at udrede til Formanden, maa antages at ville blive betydeligt mindre end dem, han nu har, — og da jeg maa ansee ham for at være fortrinlig skikket dertil, vover jeg allerunderdanigst at anbefale denne hans Ansøgning til Deres Majestæts allernaadigste Bevaagenhed.

Kjættinge Præstegaard den 31te Januar 1866.

Allerunderdanigst

J. Thomsen Gad.

Paategning af Biskoppen over Lollands-Falsters Stift Severin Claudius Wilken Bindesbøll:

Ansøgeren er en meer end almindelig begavet Taler, grebet af det Evangelium, han forkynnder, streng, rolig, naturlig, uden Lidenskab, kjendt og paaskjønnet ikke blot i den Kreds, hvor han er sat til at virke, men ogsaa udenfor samme, navnlig af de mere dannede Klasser. Sit Embede har han forestaaet med en Nidkærhed, Alvor og Besindighed, der har skaffet ham Indflydelse i Menigheden og givet hans Ord Vægt og Betydning; navnlig har der dannet sig et smukt Forhold mellem ham og Sognets Skolelærere, der see op til ham med Agtelse og Hengivenhed. Han har ved Siden deraf ladet det være sig magtpaaliggende at fortsætte sine Studier — hvorpaa han ved sit Skrift om Irvingianismen har givet Beviser — og at holde sig i levende Forbindelse med hvad der bevæger sig i den theologisk-videnskabelige Verden. Endskjøndt han har gjort fyldest i den Stilling, han har indtaget som Landsbypræst, maa jeg dog antage, at han fortrinsviis egner sig til at være

Præst i en Kjøbstad. Jeg tillader mig allerunderdanigst paa bedste Maade at anbefale ham til Deres Majestæts Naade. —

Bispegaarden ved Nykjøbing d. 2 Februar 1866.

Allerunderdanigst

Bindesbøll.

3.

1866 7. Marts. Biskop H. L. Martensens Indstilling til Kirkeministeriet om Besættelsen af Roskilde Domprovsti.

Hoslagt undlader jeg ikke at tilstille det ærede Ministerium de til mig indkomne Ansøgninger om det ledige Embede som Sognepræst ved Roeskilde Domkirke og Provst i det dermed forbundne Domprovsti, nemlig fra

1. Hans Christian Rørdam, Doctor theologiae, Sognepræst for Hammer og Lundby Menigheder, Candidat fra 1824 med Laudabilis,

2. Christian Andreas Herman Kalkar, Doctor theologiae et philosophiae, Sognepræst for Gladsaxe og Herløv Menigheder, Candidat fra 1826 med Laudabilis,

3. Vilhelm Carl Schousboe, Sognepræst for Slangerup og Uvelse Menigheder, Provst for Horns, Ølstykke og Liunge-Frederiksborg Herreder, Candidat fra 1835 med Laudabilis,

4. Carl August Meyn, Sognepræst for Rønne og St. Knuds Menigheder, Provst for Bornholm, Candidat fra 1835 med Laudabilis,

5. Eduard Julius Anger, Sognepræst for Gyrstinge og Flinterup Menigheder, Candidat fra 1835 med Laudabilis,

6. Georg Christian Scheller, Sognepræst for Bloustrød og Lillerød Menigheder, Candidat fra 1837 med Laudabilis,

7. Jacob Elisius Gjellebøl, Sognepræst for Præstø og Skibbinge Menigheder, Candidat fra 1839 med Laudabilis, og

8. Frederik Vilhelm Andersen, Sognepræst for Nordrup og Farringløse Menigheder, Candidat fra 1843 med Laudabilis.

Hvad Embedet angaaer, da kræver det en Mand, der i

Forening med de Egenskaber, der ere nødvendige for Provsteembedet, hvortil ikke mindst maa henregnes, at han besidder sunde Principer for Ledelsen af Kirkens og Skolens Anliggender, er udrustet med fortrinlige Gaver baade til at vække og lede det religiøse og kirkelige Liv. Det vil være overflødigt at udvikle, da det desværre alt i mange Aar har været almeenbekjendt, at Roeskilde i religiøs Henseende i høi Grad har været forsømt, uden at det har været muligt at raade Bod paa de stedfindende Mangler. Thi Ansættelsen af en personel Capellan ved Domkirken, hvilket udvirkedes som Følge af den for nogle Aar siden afholdte Visitats, har selvfølgelig ikke grundigt kunnet afhjælpe Savnet, om end den ansatte Capellan under den stedfindende religiøse Trang maa siges at have havt en heldig Virksomhed. Man vil efter min Overbeviisning kun kunne varetage Menighedens Interesse, naar man til Domprovsteembedet søger saavidt muligt at forskaffe en begavet Prædikant, der kan tiltale et høiere Dannelsesstrin end det, der i Almindelighed tør forudsættes i Landsbymenigheder, hvorfor jeg ved denne Leilighed maa gjentage, at en ubetinget Fastholden af Anciennetetsprincippet maa betragtes som utilraadeligt. Heller ikke er dette Princip, saavidt mig bekjendt, tilforn bleven ubetinget fastholdt af Kirkestyrelsen ved Præsteembeder i Kjøbstæderne og Kjøbenhavn, idet man er gaaet ud fra, at der her i høiere Grad end ved Landsbykald burde tages Hensyn til særlige personlige Egenskaber.

Hvad nu angaaer de ovennævnte Ansøgere, da maatte ifølge Anciennetetsprincippet vistnok Dr. Rørdam og Dr. Kalkar kunne nævnes som de, der maatte have fortrinlig Adkomst til dette Embede, naar der tillige sees hen til disse Mænds øvrige høist agtværdige Egenskaber. Men med al Høiagtelse for disse Mænd, med hvilke jeg er venskabeligt forbunden, og med al Anerkjendelse af deres Fortjenester, maa jeg aabent udtale, at jeg ikke anseer Nogen af dem skikket til ved deres Prædiken at vække det religiøse Liv

og at yde den Tilfredsstillelse, som i nærværende Tilfælde søges, da Ingen af dem i fortrinligere Grad er Prædikant, hvad noksom har beviist sig i deres lange forøvrigt saa hæderlige og paaskjønnesværdige Virksomhed for Christendom og Kirke. Heller ikke kan jeg erkjende, at Nogen af disse i fortrinlig Grad er skikkede til Provsteembedet, allermindst Dr. Kalkar, hvem jeg for min Deel aldrig vilde fordriste mig til at indstille til et Provsteembede, dels fordi hans kirkelige Grundsætninger, om de end vidne om Livlighed og Aandsbevægelighed, dog i en ikke ringe Grad savne Conseqvents og Hold, dels fordi det neppe tør forventes, at han med Stadighed vil hengive sig til Provsteembedets practiske Forretninger, allerede paa Grund af hans mangfoldige Reiser trindtomkring i Landet for at overvære Missionsmøder o. s. v. Ogsaa maa om begge disse Mænd bemærkes, at de allerede have overskredet den Aldersgrændse, udover hvilken man i Reglen ikke forfremmes til nyt Embede. At besætte Domprovsteembedet med en Mand i en saa fremrykket Alder som den her betegnede, medfører desuden en særegen Betænkelighed, paa Grund af den store Pensionsbyrde, der hviler paa Kaldet. Thi dersom det efter en saadan Mands Ansættelse og medens Pensionsbyrden endnu vedvarer, om faa Aar skulde blive nødvendigt for ham at antage Capellan, hvad aldeles ikke ligger udenfor Sandsynlighedens Omraade, men hvortil saavel Sognekaldets som Provsteembedets udstracte Forretninger efter al Rimelighed meget snart ville opfordre, vil dette aldeles ikke kunne gennemføres, fordi Embedet, der nu er bebyrdet med en Pension, der medtager henimod Halvdelen af Kaldets Indtægter, ikke vil kunne bære en yderligere Udgift. Og dersom, hvad heller ikke ligger udenfor Eventualiteternes Omraade, det skulde blive nødvendigt, at en saadan Mand, medens Pensionsbyrden endnu hviler paa Kaldet, paa Grund af indtrædende Svagelighed, maa ansøge om at entlediges med Pension, vil den største Vanskelighed opstaae, da man aldeles ikke vil være istand

til at forskaffe ham Pension. I Almindelighed forekommer det mig, at allerede den Maade, paa hvilken i de senere Aar Præster blive pensionerede, gjør det umuligt ubetinget at gennemføre Anciennetetsprincippet. Større Præsteembeder med betydelige Pensioner bør formeentligen i Reglen gives yngre Mænd, ikke blot, fordi Ældre ikke kunne være tjente med at søge dem, men ogsaa fordi man *saavidt muligt* maa sikre sig imod Eventualiteter af den paa pegede Natur. Men i nærværende Tilfælde forekommer Anciennetetsprincippet mig fra de forskjelligste Sider at underligge de største Betænkeligheder.

Jeg maa derfor for mit Vedkommende indstille, at Kaldet betroes til en yngre Mand, og blandt Ansøgerne af Sjællands Stift maatte jeg finde, at En eller Anden af de Yngre f. Ex. Pastor Andersen i Nordrup i ethvert Tilfælde vilde være at foretrække for Enhver af de ovennævnte ældre Mænd.

Men jeg tillader mig ved denne Leilighed — hvad allerede er Deres Excellence Ministeren bekjendt — til Domprovsteembedet paa det Varmeste at anbefale en Mand fra et andet Stift, nemlig Pastor Gude i Hunseby paa Lolland. Alt længe har jeg antaget, at det vilde være en Acquisition, dersom han maatte kunne vindes for et af de betydeligere Embeder i Sjællands Stift. Idet jeg tør forudsætte, at han paa det fordeelagtigste er anbefalet af sin egen Biskop, skal jeg bemærke, at han maa henregnes til Landets fortrinligste Prædikanter, hvad enten der sees hen til det Vækkende, eller til det belærende frugtbare Tankeindhold, der dog formeentligen først fuldelig vil kunne paaskjønnes af en Kreds, der staaer paa et høiere Dannelsesstrin end en Landsbymenighed, om det end i Landsbymenigheden i høi Grad er paaskjønnet og har frembragt en stor og ualmindelig Virkning. Han besidder theologisk Dannelse og Viden-skabelighed som Faa, hvilket han blandt Andet har lagt for Dagen ved sit høist værdifulde Arbeide om Irvingianismen, der navnligt vidner om et klart Blik for de religiøse og kirkelige Tidsphænomener, hvad i en overordnet geistlig

Stilling er af saa stor Vigtighed isærdeleshed i Tider som de nærværende. Ved disse sine geistlige og theologiske Fortrin saavel som ved sin personlige Fromhed og christelige Charakter vil han forhaabentlig i særlig Grad være skikket til at udøve en gavnlig Indflydelse paa Præster og Skolelærere i Provstiet. Han vil være vel skikket til ikke blot at holde Skole —, men ogsaa at holde Kirkevisitatser, hvortil meget faa Provster ere skikkede, medens dette navnligt i store Stifter er af megen Vigtighed; og den Sands for Lov og Orden, den Nøiagtighed og Punctlighed, som er ham eiendommelig, vil gjøre ham vel skikket til de practiske Forretninger og til at bevise Troskab i det Mindre. Men idet jeg saaledes med fuld Overbeviisning anbefaler ham til dette Embede, bør jeg tillige for Ministeriet udtale, at der hertil fra min Side knytter sig et personligt Ønske. Han er en mangeaarig Ven af mig saavel som af afdøde Stiftsprovst Paulli. Da jeg ved Paullis Bortgang har lidt et saa stort personligt Tab ogsaa i min Embedsgjerning, hvor han var mig en saa trofast Medarbejder, er det mig saameget vigtigere blandt mine nærmeste Medarbejdere (Provsterne) at have en Mand, med hvem jeg er saa nær forbunden, og i hvem jeg i flere Henseender vil kunne finde en væsentlig Støtte. Af forskjellige Grunde kunde han ikke bestemme sig til at søge Stiftsprovstiet, da dette var vacant. Men Domprovstiet er det vigtigste Embede i Stiftet næstefters Stiftsprovstiet; og det er nu mit indstændige Ønske, at han i dette maatte gives mig til Medarbejder. Jeg skulde ikke have udtalt dette personlige Ønske for Ministeriet, dersom jeg ikke var forvisset om, at min personlige Interesse i dette Tilfælde falder sammen med Sagens, og dersom jeg ikke turde forudsætte, at han paa det Hæderligste er anbefalet af *sin egen Biskop*. Men meget vilde jeg paaskjønne det som et Beviis paa Ministeriets Velvillie, dersom det maatte finde sig foranlediget til at indstille Pastor Gude til det ansøgte Embede.

Sluttelig bemærker jeg kun, at Pastor Gude, saalænge

Pensionsbyrden hviler paa Kaldet, ikke vil vinde i Indkomster, men i Forhold til sine nuværende Indkomster tabe 1000 Rdlr. om Aaret.

Sjællands Stifts Bispecontoir i Kiøbenhavn, den 7de
Marts 1866.

Allerærbødigst

H. L. Martensen.

Til

Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet.

4.

1866 15. Marts. Brudstykke af Kirkeminister Th. Rosenørn Teilmanns
Forestilling¹ til Kongen om Besættelsen af Roskilde Domprovsti.

Efter hvad jeg saaledes har tilladt mig allerunderdanigst at anføre om Dr. Rørdams Qvalifikationer i Forbindelse med hans Anciennetet, maa jeg ubetinget ansee ham som den nærmeste til at komme i allernaadigst Betragtning ved Besættelsen af det her omhandlede ledige Embede. At han gaaer i sit 63 Aar, medens det 60 Aar i Regelen betragtes som den Aldersgrændse, over hvilken der ikke pleies at forundes geistlige Embedsmænd Forflyttelse, forekommer mig ikke at være afgjørende, deels er den antydede Regel ikke ubetinget, deels er Dr. Rørdam endnu, som ogsaa bemærket af Provsten, i Besiddelse af sin fulde Aands og Arbeidskraft, og af en god legemlig Helbred. Biskoppens Bemærkning om, at der til dette Embede maa ønskes en særlig som Prædikant fortrinlig begavet Mand, forekommer mig heller ikke afgjørende, thi om det ogsaa maa antages, at Dr. Rørdam ikke i Henseende til geistlig Veltalenhed indtager en udmærket Plads, kan det dog ikke betvivles, at han, som kundskabsrig og dannet Præst, besjælet af Kjærlighed til Christendom og Nidkjærhed i dens Forkyn-

¹) Forbigaaet er den vidtløftige Indledning, der væsentlig blot bestaar af et Referat af Biskoppens Indstilling. I Sagens Akter findes Koncepten til Forestillingen, skrevet med Kontorchef J. de Jonquières' Haand med ganske enkelte Rettelser af Kirkeministeren.

delse, vil ved sin Prædiken vide at tilfredsstille Menighedens Trang til christelig Opbyggelse paa samme Tid, som hans Personlighed i hans øvrige Forhold til Menigheden vil forskaffe ham dens Tillid og Kjærlighed. Til Provste-Embedets forsvarlige Besørgelse vil han medbringe betydelig Erfaring, Arbejdsdygtighed og Nidkjerhed, og til den geistlige Værdighed, der er forenet med Domprovstiet i Roeskilde, et anseet Navn, Lærdom og en almindelig Agtelse, der vil sikre ham en god Modtagelse saavel blandt Herredernes Præster som blandt hans Collegaer i Landemodet.

Om den af Biskop Martensen saavel som af hans egen Biskop saa fortrinlig anbefalede Sognepræst Gude maa jeg tillade mig allerunderdanigst at bemærke, at han vistnok ogsaa maa betragtes som en særdeles udmærket Geistlig, fuldkomment værdig til at beklæde det ansøgte Embede, dersom det maatte findes, at Omstændighederne tillode at foretrække ham til samme for hans Medansøgere. Men, som ovenfor allerunderdanigst bemærket, er han af Examinationsnævnet den alleryngste af alle Ansøgerne, og navnlig tyve Aar yngre Candidat end Dr. Rørdam. Medens jeg nu med al Anerkjendelse af, at Anciennitetsprincippet ikke kan være det ubetinget afgjørende ved Besættelsen af geistlige Embeder, navnlig ikke af et Embede som det her omhandlede, dog i Almindelighed maa finde stor Betænkelighed ved at fravige samme i mine allerunderdanigste Forestillinger til Deres Majestæt om Embedsbesættelser, naar ikke særdeles Grunde anbefale saadant, saa vilde jeg med Hensyn til Besættelsen af det her foreliggende Embede ikke kunne finde nogen retfærdiggjørende Grund for mig til allerunderdanigst at tilraade Deres Majestæt at foretage en saa overordentlig Afvigelse fra det Princip, jeg i Almindelighed maa ansee for det rette, ved allerunderdanigst at indstille Sognepræst Gude fremfor en saa meget ældre Medansøger som Dr. Rørdam, der, i enhver Henseende værdig til det ansøgte Embede, derhos formeentlig ikke staaer tilbage for Gude iblandt Landets meget dygtige Præster, og

som ved sin mere udstrakte udadvendte Virksomhed vistnok har vundet et mere almindeligt Navn og en mere udbredt Anerkjendelse i Kirken, end Sidstnævnte.

Sin Anbefaling af Sognepræst Gude har Biskop Martensen derhos sluttet med Udtalelsen af sit personlige Ønske om at erholde denne med ham nøie forbundne Geistlige til sin Medarbejder i Stiftet. Saa kjært det nu vistnok vilde være mig, om jeg kunde imødekomme et saadant personligt Ønske, udtalt af Sjællands Stifts fortjente og høiagtede Biskop, saa maa jeg dog beklage, at jeg ved nærværende Leilighed ikke seer mig istand dertil. Var det Stiftsprovstiet, om hvis Besættelse der var Spørgsmaal, vilde jeg upaatvivlelig, ligesom mine Formænd i Ministeriet, ansee det for min Pligt at lægge en særdeles Vægt paa Biskoppens Ønske; thi Stiftsprovsten, der boer i samme By som Biskoppen, og der som Præst ved Stiftets Hovedkirke efter gammel Vedtægt er Biskoppens Sognepræst og Skriftefader, er hans naturlige Medarbejder i det biskoppelige Embede, og hans lovbefalede Vicarius under hans Fraværelse eller andet Forfald. Men saadanne Hensyn kunne ikke finde Anvendelse paa Domprovsten, der, medens han har Sæde i Landemodet næstefter Stiftsprovsten, iøvrigt ikke paa Embedes Vegne staaer i noget nærmere Forhold til Biskoppen, end Stiftets andre Provster, uden som Sognepræst i den By, i hvilken Landemodet holdes. Om jeg nu desuagtet ogsaa ved min allerunderdanigste Indstilling om dette Embedes Besættelse maatte finde at kunne tage Hensyn til Biskoppens Ønske, naar Valget var mellem flere Ansøgere, der i øvrigt maatte antages at staae omtrent lige nær til at komme i Betragtning, saa vil jeg derimod, saaledes som Omstændighederne her foreligge, paa ingen Maade kunne forsvare ved at forelægge Sagen for Deres Majestæt at lade Hensynet til Biskoppens personlige Ønske opveie det ubetingede Fortrin, jeg i saa høi Grad maa tillægge flere af de andre Ansøgere, og navnlig den af mig foran allerunderdanigst fremhævede.

I det jeg derfor alene tør henstille, hvilken Vægt Deres Majestæt, uagtet mine ovenanførte allerunderdanigste Bemærkninger, maatte finde at kunne tillægge Biskop Martensens Ønske med Hensyn til Besættelsen af det her omhandlede Embede, tillader jeg mig allerunderdanigst at indstille:

at Sognepræst for Hammer og Lundby Menigheder i Sjælland Doctor theologiæ Hans Christian Rørdam, Ridder af Dannebrog, maa allernaadigst beskikkes til Domprovst og Sognepræst ved Roeskilde Domkirke.

Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet d. 15
Marts 1866.

Allerunderdanigst

Th. Rosenørn Teilmann.

/J. de Jonquières.

Paaskrevet følgende kgl. Resolution:

Vi ville allernaadigst have Sognepræst for Hunseby Menighed i Lollands Falsters Stift, Ludvig Jacob Mendel Gude beskikket til Domprovst og Sognepræst ved Roeskilde Domkirke.

Amalienborg den 23de Marts 1866.

Christian R.

/Th. Rosenørn Teilmann.
